

Posledná časť druhej kapitoly je venovaná počiatkom vzťahovej logiky, ako ju nachádzame u Galena (130—200 n. l.), ktorého Úvod do logiky vyšiel nedávno v českom preklade (pozri Slovenský filozofický časopis 1959, č. 2).

V závere (93—94) opätovne konštatuje Berka, že v troch oblastiach starovekej vzdelanosti (Čína, India a Grécko) potenciálne existovali podmienky vedúce ku vzniku logiky, avšak len v Grécku, kde bol popri iných podmienkach tiež slobodný rozvoj filozofického myslenia, sa tieto možnosti využili k sústavnému štúdiu zákonitostí logického myslenia.

Berkova práca, ktorá svedčí o veľmi dobrej autorovej oboznámenosti s daným predmetom, znamená nepochybne veľmi cenný marxistický príspevok k problematike vzniku a vývoja starovekej logiky.

Július Špaňár

G. V. PLECHANOV, FILOSOFICKÉ SPISY I. Vydalo SNPL v Prahe r. 1959 v edícii Filozofická knižnica. Z ruského originálu preložil kolektív prekladateľov. Strán 778.

S uznaním treba kvitovať iniciatívu a cieľavedomú prácu Štátneho nakladateľstva politickej literatúry, ktoré do svojej Filozofickej knižnice zaradilo aj vydanie výberu Plechanovových filozofických spisov v českom preklade.

Päťzväzkový výber najlepších a najhodnotnejších filozofických prác prvého ruského marxistu G. V. Plechanova vydáva ako *Vybrané filozofické spisy G. V. Plechanova* Filozofický ústav Akadémie vied SSSR za účasti Domu Plechanova pri Štátnej verejnej knižnici M. J. Saltykova-Ščedrina v Leningrade. Prvé tri zväzky výberu zahŕňujú práce venované obrane a zdôvodneniu marxizmu v boji s národníctvom, revizionizmom a machizmom, štvrtý zväzok obsahuje najlepšie Plechanovove práce o ruskom filozofickom a spoločensko-politickom myslení a v piatom sú spisy o otázkach literatúry a umenia.

Prvý — takmer osmesto stranový — zväzok uvádza výstižná štúdia V. Fominovej *G. V. Plechanov a jeho význam v obra-*

ne a odôvodnení marxistickej filozofie. Autorka tu podrobne načrtáva životné osudy G. V. Plechanova, ktorého V. I. Lenin zaradovoval medzi najlepších znalcov marxistickej filozofie medzi socialistami. Autorka rozoberá Plechanovovu činnosť od čias, keď r. 1876 ako dvadsaťročný vstúpil do národného krúžku „povstalcov“ (krúžok sa neskoršie pripojil k organizácii Zemlja i Volja) a bol jedným z organizátorov prvej politickej demonštrácie v Rusku (r. 1876) pred Kazaňským chrámom v Petrohrade; potom pokračuje rozborom jeho činnosti v prvej organizácii ruských marxistov „Oslobodenie práce“. Všíma si Plechanova ako významného činiteľa v medzinárodnom socialistickej hnutí, ako popredného marxistického teoretika, — až po jeho návrat do Ruska po 37 rokoch emigrácie, roku 1917 po februárovej buržoáznej revolúcii, kde však požil už len niečo vyše roka. Fominová na jednej strane hodnotí Plechanovov prínos k rozvoju marxizmu, kde majú veľký význam jeho vystúpenia proti anarchizmu, anarchosyndikalizmu, bernsteinovskému revizionizmu, oportunistu rozličných odrôd i proti tzv. legálnemu marxizmu, no súčasne poukazuje aj na Plechanovove omyly a nesprávne stanoviská. Plechanov bol spočiatku národníkom, no po r. 1883 sa s národníkmi rozišiel a stál na pozíciách marxizmu, aby sa po r. 1903 pridal k menševikom. Jeho najlepšie práce pochádzajú práve z obdobia rokov 1883—1903. No i v týchto prácach sa dopustil niektorých vážnych chýb. Jeho najväčším omylom v tomto smere je tzv. teória hieroglyfov, že totiž naše pocity sú hieroglyfy a teda nezobrazujú presne objektívne procesy.

Do prvého zväzku *Vybraných filozofických spisov* sú zahrnuté Plechanovove práce napísané do polovice deväťdesiatych rokov. Ako prvá je tu práca *Socializmus a politický boj* (1883), kde Plechanov nielen ostro kritizuje idealistické spoločenské teórie, ale zároveň výstižne charakterizuje Marxov a Engelson vedecský socializmus a odhaľuje zmysel známej poučky marxizmu, že „každý triedny boj je bojom politickým“.

Ďalšou z významných prác uverejnených v tomto zväzku je štúdia *Naše nezhody* (1885), kde Plechanov marxisticky a tvorivo analyzoval ekonomické vzťahy porforného Ruska a poukázal na aktuálne

potreby ruského revolučného hnutia a politické úlohy robotnickej triedy.

V práci O vývoji monistického názoru na dejiny (1895), ktorá uzatvára tento zväzok, polemizuje Plechanov s Michajlovským, ktorý „prehliadol“ Marxovu historickú teóriu a snažil sa zamlčať geniálne Marxove myšlienky v prospech subjektivismu. Plechanov tu poukázal na organickú jednotu Marxovej filozofickej, sociologickej a ekonomickej teórie a hlboko zdôvodnil marxistické chápanie spoločenských zákonov. Zdôraznil, že príčiny sociálnych javov treba hľadať v objektívnych zákonoch materiálnej výroby, vložil tu marxistické učenie o úlohe ľudu

a osobnosti v dejinách, marxistické učenie o objektívnej pravde, atď., atď.

Plechanovove práce venované boju proti filozofickej reakcii a tmárstvu, za uskutočnenie politickej a spoločenskej prestavby Ruska a oslobodenie ruského ľudu i národov ostatných krajín od sociálneho zotročenia a útlaku majú význam aj dnes. Sú dôkazom jeho hlbokých znalostí dejín filozofického a spoločenského myslenia a veľmi cennou súčasťou marxistickej literatúry. Podľa V. I. Lenina treba ich študovať, znova vydávať a zaraďovať „medzi povinné učebnice komunizmu“.

J. S.

ZO ZAHRANIČNEJ TVORBY

I. S. KON, *O PONJATII ISTORIČESKO-VO PROGRESSA* (stat vyšla v zborníku *Problemy razvitija v prirode i obščestve*, Leninhrad 1958, str. 154—188).

Cieľom state je na základe historickej analýzy odhaliť triedne a gnozeologické korene tzv. „krízy pokroku“ a objasniť otázku objektívneho kritéria spoločenského pokroku v teórii historického materializmu.

Autor začína historickým zistením, podľa ktorého idea progresívneho spoločenského vývinu vznikla v období zrodu a zosilnenia kapitalistických vzťahov. Do dnešného dňa prešla tromi základnými etapami:

1. Pre obdobie vzostupného kapitalizmu, keď buržoázia bola ešte revolučná, sú charakteristické osvieteniské teórie pokroku vyznačujúce sa racionalistickým optimizmom (Condorcet, Turgot, Saint Simon). Ich veľkou prednosťou bolo revolučné protifeudálne zameranie, ich nedostatkom ahistorický prístup k skutočnosti a teleologičnosť. Reakciou na tento prúd bola romantická historiografia, ktorá urobila krok vpred tým, že namiesto „Rozumu“ dosadila ideu nepretržitej evolúcie, no zároveň ochudobnila pokrok o predstavu revolúcie. O dialektický syntézu osvietenскеj idey pokroku s romantickým historizmom sa pokúsil Hegel.

2. Pre obdobie víťazného kapitalizmu sú charakteristické teórie, považujúce spoločenský vývin za automatický, prírodný proces.

Pripadá im úloha nie rušiť, ale otvorene obhajovať jestvujúce zriadenie. Plne sa to vzťahuje už na Comta. I keď Comte v svojej „sociálnej dynamike“ mnoho hovorí o pokroku, je na hony vzdialený od osvietenскеj idey vzostupného vývinu a všade dáva prednosť „Poriadku“ pred „Pokrokom“. Do tohto obdobia treba zaradiť aj Spencerovu teóriu „organickéj evolúcie“, znižujúcu úlohu subjektu na registrátora automatického procesu.

3. Napokon je tu buržoázna ideológia epochy imperializmu, zavrhujúca optimistickú ideu pokroku a nahradzujúca ju ideou sociálneho pesimizmu (Spengler), skepticizmu (B. Russell) a staronovou teóriou kruhového pohybu (Toynbee, Sorokin atď.).

„Križa pokroku“ v súčasnej buržoáznej sociológii vyplýva predovšetkým zo všeobecnej krízy kapitalizmu. Súčasne však korení aj vo vnútorných procesoch buržoázneho historického myslenia. Je logickým vyústením metafyzičnosti a plochého evolucionizmu, pokračovaním krachu tých predstáv, ktoré redukovali pokrok na lineárny pohyb a dejiny ľudstva na dejiny Európy.

Marxizmus ako ideológia revolučnej triedy od samého začiatku vyniká činorodým dejinným optimizmom. Historický materializmus prvýkrát v dejinách myslenia pristupuje k otázke pokroku vedecky. Najmarkantnejšie sa to prejavuje tam, kde ide o zložitú a buržoáznu ideológiu nikdy nerozriešenú otázku objektívneho kritéria pokroku, umož-